

УДК 81'25:81'23:81:39

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Ксенія Кулі-Іванченко

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності
035 Філологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: sunny3k@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8852-5869>

Олена Величенко

кандидат філологічних наук, викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної
лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: lepinapelina@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8349-5621>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемі міждисциплінарного характеру, актуальній одночасно для етно- і соціопсихолінгвістики та перекладознавства через необхідність більш глибокого вивчення проблеми віддзеркалення та коректної передачі національно-культурних рис і лінгвокультурних характеристик у перекладі з англійської мови українською та навпаки. У дослідженні описано особливості мовних стереотипів у представників англійської культури у відтворенні в українському перекладі, розкрито специфіку явища комунікативного конфлікту та його відображення у перекладі, виявлено комплекс провідних тактик і домінуючих перекладацьких операцій у реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу, що застосовується для досягнення оптимальної адекватності та коректності в досліджуваній парі мов у межах етнопсихоспецифічної крос-культурної комунікації. За результатами аналізу особливостей мовної поведінки в ситуації комунікативного конфлікту розроблено типологію етнопсихолінгвістичних стереотипів. У статті також наведе-

но класифікацію рівнів комунікативної компетенції, підґрунтям для якої стала здатність мовної особистості до кооперації у міжособистісному спілкуванні. Результати дослідження можуть стати у нагоді при вирішенні нагальних проблем міжкультурної комунікації в перекладознавстві та слугувати потужним засобом оптимізації перекладу з урахуванням крос-культурних відмінностей у мовній парі англійська – українська.

Ключові слова: *етнопсихолінгвістика, соціопсихолінгвістика, етнопсихолінгвістичні стереотипи, крос-культурний аспект перекладу, стратегії, тактики, операції перекладу.*

Вступ. Проблема дослідження етнопсихолінгвістичних стереотипів має міждисциплінарний характер, оскільки виникла на теренах психолінгвістики, соціолінгвістики та етнолінгвістики. Тісна взаємодія психолінгвістики з етно- та соціолінгвістикою склала передумови для дискурсивної революції у гуманітарних науках та, як наслідок, стала причиною заміни текстоцентричної парадигми на антропоцентричну в лінгвістиці та перекладознавстві.

Ключовими поняттями у філологічних науках стали такі: «мовна особистість», «мовленнєвий портрет», «соціальний стереотип», «етнопсихологічний стереотип». Якщо у фокусі соціопсихолінгвістики є віддзеркалення у мовній особистості соціально значущих процесів і явищ (Берн, 2016), етнопсихолінгвістика досліджує саме стереотипи мовленнєвої поведінки різних етносів.

Основи цього напрямку досліджень було закладено М. М. Бахтіним, який вперше ввів у обіг поняття «особистості, що говорить» у 1920-ті роки (Бахтин, 2000). Таке первинне розуміння мовної особистості ґрунтувалося, передусім, на розумінні особистості як продукту соціальних стосунків. Актуалізація внутрішніх почуттів, емоцій у завершеному висловлюванні вбачалась у соціальній обумовленості повідомлення ситуацією комунікації із урахуванням усіх її чинників.

Надалі сферу повсякденної міжособистісної комунікації мовних особистостей досліджував Ю. М. Караулов, який убачав за кожним текстовим утворенням мовну особистість, що володіє системою мови (Дементьев, 2000). Попри велику кількість розвідок у царині соціо- та етнопсихолінгвістики проблеми створення типології мовних особистостей та її впливу на процес перекладу ще й досі залишаються не вирішеними.

Актуальність цього дослідження обумовлюється необхідністю більш глибокого вивчення проблеми типології мовних особистостей

у цілому та класифікації етнопсихолінгвістичних стереотипів зокрема, а також доцільністю комплексного аналізу особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів на рівні мови й мовлення та їхнього відтворення у перекладі в мовній парі англійська — українська.

Об'єктом дослідження є етнопсихолінгвістичні стереотипи англійців, предметом — мовні засоби реалізації особливостей етнопсихологічних стереотипів в англійській мові та провідні стратегії, тактики й операції їхнього відтворення засобами української мови у перекладі.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів мовної поведінки англійців у аспекті перекладу та у виявленні провідних стратегій, тактик та операцій їхнього відтворення засобами української мови.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) дослідити теоретичне підґрунтя за визначеною тематикою;
- 2) проаналізувати лінгвістичні засоби реалізації особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів у англійській мові;
- 3) дослідити стратегії, тактики та операції відтворення проаналізованих засобів у перекладі українською мовою.

Матеріали та методи дослідження. Відповідно до об'єкта, предмета, мети та визначених завдань дослідження використано такі методи дослідження: метод теоретичного узагальнення для опису теоретичних джерел розвідки; порівняльний метод для зіставлення текстів вихідною мовою (англійською) і мовою перекладу (українською), метод перекладознавчого аналізу для характеристики мовного матеріалу, метод кількісного обчислення для обґрунтування отриманих результатів і висновків. Матеріалом дослідження слугували текстові фрагменти з книги англійської дослідниці Кейт Фокс “Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour” та їхні відповідники в українському перекладі книги «Спостерігаючи за англійцями» загальним обсягом 50365 знаків із пробілами.

Результати та дискусія. Увесь обсяг досліджуваного матеріалу було відібрано з метою ілюстрації особливостей поведінки різних етнопсихолінгвістичних типів мовних особистостей у комунікативній ситуації. Відмінності визначались як особистісними індивідуальни-

ми характеристиками носіїв, так і типологічно спільними етнопсихолінгвістичними стереотипами. Так було визначено три типи мовної поведінки:

- інвективна мовна поведінка;
- ввічлива мовна поведінка;
- раціонально-евристична мовна поведінка.

Інвективна мовна поведінка характеризується комунікативними проявами емоційних і біологічних реакцій індивіда. Ввічлива поведінка маніфестується тяжінням комуніканта до етикету форм соціальної взаємодії. Раціонально-евристична мовна поведінка ґрунтується, передусім, на виваженості, розсудливості, опосередкованому вираженні негативних емоцій (Flick, 1995; Harre, 1995).

Саме комунікативний конфлікт як потужний засіб емоційного розрядження, зняття напруги є ключовим фактором, що призводить до маніфестації мовцем типу мовної поведінки та ілюстрації етнопсихолінгвістичних стереотипів (Дементьев, Седов, 1999; Седов, 1996). Етнопсихолінгвісти застосовують поняття «вербального катарсису» як психологічного очищення засобами мови (Горелов, Седов, 2001).

Різні етнопсихолінгвістичні особистості по-різному реалізують вербальний катарсис (Берн, 2016). Так, для носіїв російської мови, наприклад, це ненормативна лексика, емоційно забарвлена лексика, анекдоти; для українців це, головним чином, паремії, іноді пісні, частівки, обрядові пісні; для англійців — саркастичні вислови, прояви ситуаційного або вербального гумору.

Як влучно зауважено в книзі Кейт Фокс, «ядром» змісту «англійськості» є «не-дужість», прагнення англійців зменшити ознаку, приховати емоцію, чим власне й пояснюється широке вживання мейозису та літоти. Іншою особливістю є безперечно евфемізація мовлення, прагнення пом'якшити, приховати негативні емоції (Фокс, 2018).

За власною класифікацією Кейт Фокс можна виокремити комунікативно розрізнявальні коди розмов і суспільно або соціально розмежовані або ідентифіковані класові лінгвістичні коди (Фокс, 2018).

Крім мовних кодів можна зарахувати до проявів англійської мовної особистості правила мовної поведінки у певних комунікативних ситуаціях (вдома у неформальній обстановці, у громадському транспорті, у пабах, за кермом, у крамниці у черзі). Крім того, за семантикою можна диференціювати правила гумору, правила плутанини,

правила скромності, правила ввічливого зволікання, правила поміркованості, правила скигління, правила амбівалентності та правила класовості.

Етнопсихолінгвістичні стереотипи мовної поведінки можна аналізувати тільки на прикладі «націй, що мають чіткий та виразний національний характер та культурні відмінності» (Фокс, 2018). Саме тому книгу Кейт Фокс присвячено англійцям, а не британцям, бо, на її думку, британці не є нацією у традиційному її розумінні, а швидше, зручним уніфікованим політичним конструктом. Хоча стереотипи поведінки англійців рівною мірою характеризують валійців, ірландців і шотландців.

Серед етнопсихолінгвістичних стереотипів англійців найбільш широко відомими є такі: «стриманість», «ввічливість», «розмови про погоду», «хуліганство», «лицемірство», «приватність», «антиінтелектуалізм», «правила черг», «компроміс», «чесна гра», «гумор», «класовість», «ексцентричність». Цей етнопсихолінгвістичний «пиріг» потребує детального аналізу кожного окремого прошарку. У нашому дослідженні здійснюється розбір не тільки оригінальних засобів реалізації «англійськості», але й можливих стратегій, тактик та операцій її відтворення у перекладі українською мовою (Фокс, 2018).

Аналіз способів реалізації особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів англійців засвідчив комплексний характер використання різнорівневих мовних засобів, зокрема: інтонаційних, лексичних і граматичних.

Інтонаційні характеристики англійського мовлення є найбільш виразними, яскравими та найбільш ідентифікованими засобами реалізації особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів. Це, зокрема, вживання високої передшкали у поєднанні зі скандентною шкалою і ядерним висхідно-спадним тоном для відтворення таких емоцій, як здивування, сарказм; використання спадної слайдінгової шкали у поєднанні з високим спадним тоном у ситуації конфлікту.

Лексичні засоби реалізації особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів є також потужним способом відтворення прихованих почуттів, подолання стресу, іронічного ставлення тощо. Крім широкого вживання оцінної лексики спостерігається використання евфемізмів (“go to the bathroom”, “go to the wind”, “pass away”, “join the silent majority”, “go tipsy”, “a bit under the weather”) тощо (Fox, 2014).

Також типовою є поширеність стилістичних засобів, які ґрунтуються на протиставленні чи поєднанні несуміжних понять, зокрема засобів антитези, оксиморона, зевгми, парадоксу.

Варто наголосити на тому, що комунікативний конфлікт несе в собі усвідомлення емоційної розрядки, зняття стресу. Ефект від цього схожий на те, що стародавні греки називали катарсисом, психологічним очищенням, яке приносить полегшення. Різні мовні особистості тяжіють до різного словесного катарсису. Так, інвективна мовна особистість розряджається прямою словесною агресією, ввічлива — демонструє емоції образи, а раціонально-евристичному типу особистості більш притаманне використання іронії.

Слід також детальніше зупинитися на відмінностях особливостей різних етнопсихолінгвістичних типів особистості: конфліктного, центрованого та кооперативного. Конфліктний тип характеризується демонстрацією негативної ілюзії відносно партнерів за комунікацією, що зумовлено підозрою про ворожнечі наміри. Центрований тип характеризується сфокусованістю одного з учасників на собі та маніфестується ігноруванням інших комунікантів. Активний егоцентрик не потребує співрозмовників, він ставить питання і сам відповідає на них, він самотужки визначає тему розмови і розвиває її, не дозволяючи співрозмовнику висловити свої думки. Суб’єктивно він відчуває ілюзію повноцінного спілкування і, як правило, отримує задоволення від спілкування, не відчуваючи дискомфорту, якого зазнають через нього інші учасники комунікації. Така комунікація часто закінчується комунікативною невдачею. Кооперативний тип мовної поведінки характеризується домінантним ставленням у спілкуванні до партнера з комунікації. Один із учасників комунікативного процесу демонструє згоду з точкою зору співрозмовника, навіть якщо він не повністю поділяє цю точку зору. При цьому установка на партнера ніби придушує власний намір, що, як правило, є результатом страху конфлікту, конфронтації. Такий настрій проявляється в демонстрації інтересу до іншого учасника спілкування у вигляді уточнюючих питань, прояву симпатії, втіхи, компліменту тощо. У реальному спілкуванні це зазвичай виглядає як імітація (так чи інакше переконливості) настрою на комунікативного партнера.

Найвищим рівнем самореалізації мовної особистості у спілкуванні слід вважати кооперативно-актуалізаторський тип мовної по-

ведінки. Він відповідає вищому рівню комунікативної компетенції. Мовна особистість поважає себе, здатна висловлювати власну думку і одночасно надає можливість висловитися іншим комунікантам. Ще однією ознакою, яка кваліфікує мовну особистість на основі її здатності спілкуватися, є характер її мовної поведінки в нейтральному нериторичному спілкуванні. Інтерактивний простір такого роду можна вважати невимушеним дружнім спілкуванням (домашні розмови, теревені, “idle talk”).

Соціально-психологічне тло налаштовує співбесідників на легку, поверхневу, асоціативну поведінку. Правила гри, якими керуються комуніканти, полягають саме в тому, щоб не заглиблюватися у ділову розмову, не зациклюватися на заздалегідь запланованих темах, а поверхнево обговорювати різні питання. Це пов'язано з глобальними комунікативними намірами та загальною прихованою модальністю комунікантів. Метою розмови власне є не одержання певної інформації, а спосіб досягнення психологічного комфорту.

У такій комунікативній ситуації різні типи мовних особливостей поведуться по-різному. Конфліктний агресор застосовує тактики інвективи, глузування, звинувачень; конфліктний маніпулятор реалізує власні комунікативні наміри у наказах, проханнях, настановах, порадах; активний егоцентрик нав'язує власні комунікативні тактики, не прислухається до співбесідників, ігнорує їхнє очікування від комунікації; кооперативний конформіст з усім погоджується, висловлює підтримку, схвалення; кооперативний актуалізатор маніфестує зацікавленість тематикою розмови та сприяє оптимізації спілкування.

Мовна поведінка особистості у ситуації конфлікту, немов тест на лакмусовому папері, розкриває етнопсихолінгвістичні стереотипи носіїв мови. Побутовий конфлікт зазвичай виникає в результаті незадоволення одного з учасників комунікації поведінкою іншого. У деяких випадках це невдоволення є результатом прихованого конфлікту, основою якого є відмінності мовних стратегій комунікантів. Іронія є дуже поширеним стилістичним засобом реалізації англійського критицизму і песимізму. Іронія може ґрунтуватися як на контрасті вживаних лексичних і фразеологічних одиниць, так і на протиставленні змісту (лексичний склад висловлювання) та інтонаційного оформлення. Для ілюстрації вищезазначеного можна навести такі приклади:

Приклад 1.

A: Look! It's raining!

B: Raining? It's raining cats and dogs, actually! It's **'pouring** with rain, I must say!

Приклад 2.

A: Hello, Tony. Did you go for your interview yesterday?

B: Hi, Lisa. Yes. I did.

A: How did it go?

B: All right, I think.

A: All **'right?** You **don't** sound very **'sure!** (Bradford, 1988).

Проблема маніфестації етнопсихолінгвістичних стереотипів у мовленні англійців невідривно пов'язана з проблемою їхнього адекватного відтворення у перекладі неспорідненими мовами за допомогою різнорівневих мовних засобів реалізації.

Домінуючу роль у репрезентації етнопсихолінгвістичних стереотипів англійців засобами української мови у перекладі відведено лексикону. Мовні репрезентанти англійської літоти і сарказму, провідні засоби реалізації прийому мейозису як навмисного зменшення важливості, значимості явища або ознаки (“quite”, “relatively”, “seemingly”, etc) є причиною виникнення труднощів перекладу українською мовою в частині підбору еквівокабулярного відповідника або аналога. Тому у перекладі найчастіше вживається комплексна лексико-граматична трансформація антонімічного перекладу або контекстуальна заміна. Таке спостереження можна проілюструвати низкою прикладів.

Англійська мова: “As for me, this pudding seems quite eatable”.

Переклад українською мовою: «Як на мене, це тістечко здається таким собі їстівним».

У такому варіанті перекладу в якості перекладацького прийому обрано трансформацію контекстуальної заміни.

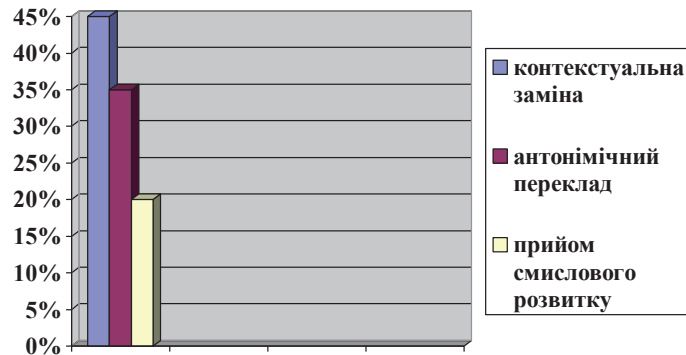
Можливий також інший варіант перекладу, якщо застосувати трансформацію смислового розвитку, за якої причина у тексті перекладу замінюється на наслідок дії.

Англійська мова: “As for me, this pudding seems quite eatable”.

Переклад українською мовою: «Як на мене, це тістечко можна їсти».

За результатами аналізу способів відтворення засобів репрезентації етнопсихолінгвістичних стереотипів було укладено діаграму (див.

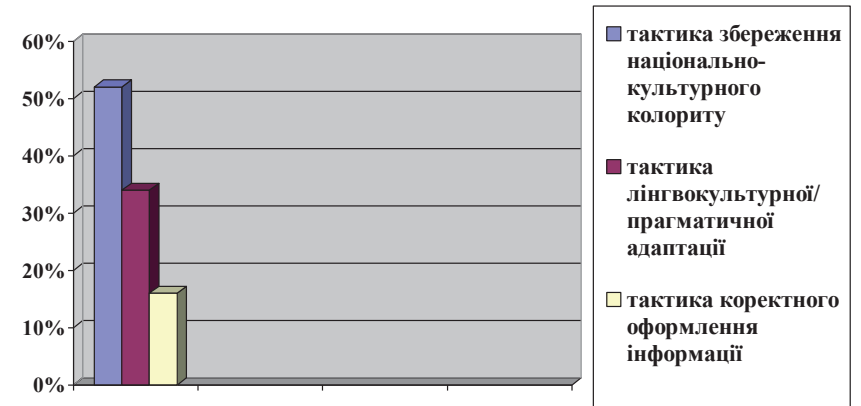
рисуюнок 1), яка ілюструє перекладацькі трансформації за частотністю їхнього вживання. Перше місце за цією частотністю посідає контекстуальна заміна (45,0 % випадків, наприклад, “upper-lip smile” — «англійська посмішка»), друге — антонімічний переклад (35,0 % випадків, наприклад, “You can’t be serious!” — «Ви, напевно, шуткуєте!»), третє — прийом смислового розвитку (20,0 % випадків, наприклад, “Pardon!” — «Перепрошую. Що Ви сказали?»).

Рисуюнок 1. Частотність використання перекладацьких трансформацій для відтворення етнопсихолінгвістичних стереотипів у перекладі з англійської мови українською, %

Серед тактик реалізації етнопсихолінгвістичного компонента в українському перекладі досліджуваної англійської вибірки провідними є тактика збереження національно-культурного колориту (52,0 % випадків, наприклад, “The proof of the pudding is in the eating” — «Не оцінюй пудинг, доки його не скуштуєш»), тактика лінгвокультурної/прагматичної адаптації (34,0 % випадків, наприклад, “He who laughs at crooked men should need walk very straight” — «Який “добрий день”, такий і “будь здоров”») і тактика коректного оформлення інформації (16,0 % випадків, наприклад, “There is no such thing as a free lunch” — «Безкоштовних сніданків не буває») (див. рисуюнок 2).

На лінгвістичному рівні реалізація доміантних тактик у відтворенні етнопсихоспецифічних лінгвістичних особливостей англійців в українському перекладі може бути проілюстрована низкою характерних прикладів.

Рисуюнок 2. Частотність використання перекладацьких тактик для відтворення етнопсихолінгвістичних стереотипів у перекладі з англійської мови українською, %

Тактика збереження національно-культурного колориту:

- *pub* — *паб*;
- *cab* — *кеб*;
- *macintosh* — *макінтош*;
- *brandy* — *брєнді*;
- *guinea* — *гінея*;
- *dandy* — *денді*;
- *Englishness* — *англійськість*;
- *Masonry* — *масонство*;
- *Clergyman* — *священик*;
- *Regency* — *регентство* (суспільно-політичні реалії);
- *Moorlands* — *болотиста місцевість*.

Тактика лінгвокультурної/прагматичної адаптації:

- *Battlefronts* — *війна*;
- *Eeyorish* — *віслучок Іа*;
- *Loo* — *нужник*;
- *Lavatory* — *вбиральня*;
- *Mews* — *каретний дворик*;
- *Rise* — *нагорби*;
- *Gate* — *застава*;

- *County* — графство;
- *Countess* — графиня;
- *Duchess* — герцогиня;
- *Cavalier* — рояліст;
- *Froakcoat* — сурдут;
- *Drawingroom* — вітальня;
- *Hullabaloo* — бєдлам.

Тактика коректного оформлення інформації:

- *Doormat* — килимок для витирання ніг;
- *Racecourses* — кінні перегони;
- *Luvvie* — «солоденький мамій»;
- *Michaelmas* — Михайлів день;
- *The Cedars* — готель «Кедри»;
- *Midlands* — центральні графства Англії;
- *Bloodhound* — англійський гончак;
- *Draghound* — мисливська собака;
- *Bradshaw* — Довідник Бредшоу;
- *Crockford* — Довідник Крокфорда;
- *Victoria* — вокзал Вікторія;
- *Barnet* — футбольний клуб «Барнет»;
- *Parkhurst* — Церемоніальне графство Паркхерст;
- *Carstairs* — поселення Карстейрс;
- *a Yorkshire* — Йоркширський акцент;
- *Scouse* — мерсісайдський скаузі;
- *Geordie* — ньюкаслівський джорді.

Успішне використання цих тактик свідчить про доцільну реалізацію стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу у відтворенні етнопсихолінгвістичного компоненту англійської комунікації засобами української мови для досягнення оптимальної адекватності перекладу.

Висновки. Як засвідчив аналіз стратегій, тактик і операцій відтворення у перекладі українською мовою лінгвістичних засобів реалізації особливостей етнопсихолінгвістичних стереотипів англійців, доцільною за умов оптимально адекватної крос-культурної передачі і збереження національно-культурної специфіки носіїв англійської мови є стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу. Цю стратегію реалізовано за допомогою збалансованого добору тактики збере-

ження національно-культурного колориту, тактики лінгвокультурної/прагматичної адаптації і тактики коректного оформлення інформації. Серед комплексних і крос-культурно продуктивних інструментів реалізації зазначених тактик найбільш поширеними стали такі перекладацькі операції: контекстуальна заміна, антонімічний переклад і прийом смислового розвитку.

Отже, для прагматично виваженого й адекватного відтворення досліджуваних етнопсихолінгвістичних стереотипів в українському перекладі важливим є врахування мовних, культурологічних і перекладацьких факторів, яке повинне відбуватися однаковою мірою без ігнорування жодного з них для того, аби уникнути можливих «спотворень», «перекручувань» оригінального змісту національно і культурно забарвленої інформації в мові перекладу, виникнення лакун чи надлишковості тощо.

Запропоноване дослідження стане в нагоді науковцям, які вивчають проблеми перекладознавства, міжкультурної комунікації, етно-, соціо- і психолінгвістики, а також фахівцям-практикам різних типів перекладу в багатьох дискурсах, функціональних стилях і жанрах у мовній парі англійська — українська. Перспективою подальших розвідок із цієї проблематики може стати більш глибоке вивчення етнічних, психологічних і соціальних особливостей іноземних культур і мов крізь призму теорії та практики українського перекладу та, навпаки, проблем відтворення етносоціопсихолінгвістичних стереотипів носіїв української мови в перекладах іноземними мовами.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин М. М. Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка. Статьи. Москва : Лабиринт, 2000. 640 с.
- Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих отношений. Nyköping, Sweden : Philosophical arkiv, 2016. 164 с.
- Горелов И. Н., Седов К. Ф. Основы психолінгвістики. Москва : Лабиринт, 2001. С. 161–176.
- Дементьев В. В. Непрямая коммуникация и ее жанры. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2000. 248 с.
- Дементьев В. В., Седов К. Ф. Теория речевых жанров : социопрагматический аспект. *Stylistyka*. Opole, 1999. VIII. S. 53–87.
- Седов К. Ф. Типы языковых личностей и стратегии речевого поведения (о риторике бытового конфликта). *Вопросы стилистики. Язык и человек*. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1996. Вып.26. С. 8–14.

Фокс К. Спостерігаючи за англійцями. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 608 с.

Bradford B. Intonation in Context. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. 52 p.

Flick U. Social representations. *Rethinking Psychology*. London, 1995. P. 70–96.

Fox K. Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour. London : Hodder & Stoughton, 2014. 608 p.

Harre R. Discursive psychology. *Rethinking Psychology*. London, 1995. P. 143–159.

К ВОПРОСУ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ЭТНОПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СТЕРЕОТИПОВ В ПЕРЕВОДЕ

Ксения Кули-Иванченко

соискатель высшего образования второго (магистерского) уровня по специальности 035 Филология Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,

Одесса, Украина

e-mail: sunny3k@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8852-5869>

Елена Величенко

кандидат филологических наук, преподаватель кафедры перевода и теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,

Одесса, Украина

e-mail: lepinapelina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8349-5621>

АННОТАЦИЯ

Статья обращается к проблеме междисциплинарного характера, актуальной одновременно для этно- и социопсихолингвистики и переводоведения из-за необходимости более глубокого изучения проблемы отражения и корректной передачи национально-культурных черт и лингвокультурных характеристик в переводе с английского языка на украинский и наоборот. В исследовании описаны особенности речевых стереотипов у представителей англоязычной культуры, воспроизводимых в украинском переводе, раскрыта специфика явления коммуникативного конфликта и его отражение в переводе, выявлен комплекс ведущих тактик и доминантных переводческих операций, используемых для реализации стратегии коммуникативно-равноценного перевода, применяемой для достижения оптимальной адекватности и корректности в исследуемой паре языков в рамках этнопсихоспецифической кросс-культурной ком-

муникации. По результатам анализа особенностей речевого поведения в ситуации коммуникативного конфликта разработана типология этнопсихолингвистических стереотипов. В статье также приведена классификация уровней коммуникативной компетенции, основой для которой стала способность языковой личности к кооперации в межличностном общении. Результаты исследования могут пригодиться в решении современных проблем межкультурной коммуникации в переводоведении и служить эффективным средством оптимизации перевода с учетом кросс-культурных различий в языковой паре английский — украинский.

Ключевые слова: этнопсихолингвистика, социопсихолингвистика, этнопсихолингвистические стереотипы, кросс-культурный аспект перевода, стратегии, тактики, операции перевода.

THE ISSUE OF THE PECULIARITIES OF ETHNO- PSYCHOLINGUISTIC STEREOTYPES IN TRANSLATION

Kseniia Kuli-Ivanchenko

Master Student in Philology, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”,

Odesa, Ukraine

e-mail: sunny3k@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8852-5869>

Olena Velychenko

Candidate of Philology, Lecturer at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”,

Odesa, Ukraine

e-mail: lepinapelina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8349-5621>

SUMMARY

The article is devoted to the problem of interdisciplinary nature, relevant for both ethno- and socio-psycholinguistics and translation studies due to the need for deeper study of the problem of reflection and correct rendering of national, cultural and linguistic features and characteristics in English translation into Ukrainian and vice versa. The study describes the features of language stereotypes in English-speaking culture in reproduction in Ukrainian translation, reveals the specifics of the phenomenon of communicative conflict and its reflection in translation, identifies a set of leading tactics and dominant translation operations in implementing a strategy of communicative-equivalent translation that is

used to achieve optimal faithfulness and correctness in the studied pair of languages within ethnopsychospecific cross-cultural communication. Based on the results of the analysis of the peculiarities of language behavior in the situation of communicative conflict, a typology of ethnopsycholinguistic stereotypes has been developed. The article also provides a classification of levels of communicative competence, which is based on the ability of the language personality to cooperate in interpersonal communication. The results of the research can be useful in solving modern problems of intercultural communication in translation studies and serve as a powerful tool for optimizing translation, taking into account cross-cultural differences in the English – Ukrainian language pair.

Key words: ethnopsycholinguistics, sociopsycholinguistics, ethnopsycholinguistic stereotypes, cross-cultural aspect of translation, strategies, tactics, translation operations.

REFERENCES

- Bakhtin, M. M. (2000). *Freidizm. Formalnyi metod v literaturovedenii. Marksizm i filosofiiia iazyka. Stati [Freudianism. The formal method in literary studies. Marxism and philosophy of language. Articles]*. Moskva: Labirint [in Russian].
- Berne, E. (2016). *Igra v kotorye igraiat liudi. Psikhologiya chelovecheskikh otnoshenii [Games People Play. The Psychology of Human Relationships]*. Nyköping, Sweden: Philosophical arkiv [in Russian].
- Gorelov, I. N., & Sedov, K. F. (2001). *Osnovy psikhologivistiki [Fundamentals of Psycholinguistics]*. Moskva: Labirint [in Russian].
- Dementev, V. V. (2000). *Nepriamaia kommunikatsiia i ee zhanry [Indirect communication and its genres]*. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta [in Russian].
- Dementev, V. V., & Sedov, K. F. (1999). *Teoriia rechevykh zhanrov: sotsioprugmaticheskii aspekt [Speech genre theory: sociopragmatic aspect]*. *Stylistyka – Stylistics, VIII*, 53–87 [in Russian].
- Sedov, K. F. (1996). *Tipy iazykovykh lichnostei i strategii rechevogo povedeniia (o ritorike bytovogo konflikta) [Types of linguistic personalities and strategies of speech behavior (on the rhetoric of everyday conflict)]*. *Voprosy stilistiki. Iazyk i chelovek – Stylistics issues. Language and human*, 26, 8–14 [in Russian].
- Fox, K. (2018). *Sposerhiachy za anhliitsiamy [Watching the English]*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].
- Bradford, B. (1988). *Intonation in Context*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
- Flick, U. (1995). *Social representations. Rethinking Psychology*. London [in English].
- Fox, K. (2014). *Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour*. London: Hodder & Stoughton [in English].
- Harre, R. (1995). *Discursive psychology. Rethinking Psychology*. London [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.08.2020

УДК 81'255.4–028.5(410.1)(045)

АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ ДЖ. РОЛІНГ

Анастасія Лагутік

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 053 Філологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: lagutik1712@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7944-4883>

Тетяна Корольова

доктор філологічних наук, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: kortami863@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-3441-196X>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню авторського стилю Джоан Ролінг. Актуальність праці полягає в тому, що незважаючи на стійкий інтерес до творчості авторки, кількість наукових студій із зазначеної теми вельми обмежена. Мета дослідження — аналіз ідіостилу Джоан Ролінг, завдання дослідження — аналіз теоретичних засад поняття індивідуального стилю автора, розгляд лінгвістичних засобів його вираження. Методи дослідження включають аналіз, синтез, узагальнення, дефініційний аналіз, компонентний аналіз. Зміст дослідження включає в себе аналіз теоретичних засад поняття індивідуального стилю автора, емпіричне дослідження засобів актуалізації стилістичних прийомів в творах автора. В роботі уточнено поняття авторського стилю, яке розуміється як сукупність культурно-виразних засобів, що виконують естетичну функцію і виокремлюють мову окремого письменника серед інших. Аналіз матеріалу дослідження надав можливість дійти таких висновків: основними компонентами індивідуального стилю письменника є композиція твору, тема, художній зміст, часовий колорит, багатство мови автора, а також стильові чинники; важливе місце відводиться світогляду автора та його вмінню відображати відповідні когнітивні, емоційні та лінгвокультурологічні компоненти в